

היורד עצוב, מר וחולמני

בין הדתיים לבין המציאות החילונית והמימסד אך, "נוצות" איננו ספר דתי.

עם זאת, בספרותנו בעלת האופי החילוני עשויים מתחי הקיום של אנשים כלדר וריקלין וכשל המספר עצמו בילדותו ובמלחמה, להמחיש הן את המתחסד באורח החיים הדתי והן את האנושי שבקיום זה. הן התרחשויות המגוכחות מגלות משנה מגפלאות הבורא ביצירת מתחים בין חלומות הדמויות לגורלן. לעתים מתחים אלו מעוררים רשם כאילו הם דחוסים, פשטניים ומבוארים למדי. עם זאת הסיפור נוגע במרומז ובחן בחיי בני הארץ הזאת וביחסים המורכבים שבין אנשים קטנים לבין הארועים הגדולים.

נגיעה זאת היא לפעמים פשטנית אך איך-שהוא ממחישה את הממד הטרגיקומי בגורל האנושי. אולי אלו הן מלים גבוהות מדי לספר מעניין שרחוק להיות מהפכני ומסעיר. ואולי קוראים אהבים את סיפורי ארץ-ישראל המתארים יהודים מתחסדים וחסידיים מעשיים ושקועים בעולמות עליוניים ימצאו כאן שפע סיפורים, הארות והערות משובבות על דמויות שניתן לחבבן למדת ובשל חלשנותיהן.

קל מאוד לטעון נגד הסיפור טיפוס עוננים שונים נוספים. כך למשל ניתן ליהנות מלשוננו הרחוקה של המספר אך ניתן גם לטעון כלפיה שהיא מיופפת מדי במלים ספרותיות שאין לחלקן עוצמה פיוטית ו"ריאליסטית" מקורית. אמרנו כבר שגם הדמויות הראשיות אינן מעריצות כמורכבות במיוחד, השיח ביניהן טיפוסי וצפוי, המספר קרא לדברים בשמם ומפרשם יותר משהוא רומז עליהם וכו'. אך כל אלו אינם מסתירים את העובדה שמתגלה לפנינו עולם ירושלמי מלא חיים ומעורר מחשבות ונגיעות בדברים מעניינים. כך, למשל, השערים המילוליים והמעשיים של הדמויות גורמים לקוראים לא רק לגחך על המרחק העצום בינם לבין המציאות המוגדרת שבה הן נטועות אלא גם להרהר בחיים היחודיים ובמות החטוף. אמנם חסרה איזו עוצמה דמיונית מעמיקה יותר — אבל זה הרי איננו הכל...

ספר זה איננו תפנית בספרותנו לא בנושא וגם לא בסגנונו. מסורת גים יוכלו להכניס תחת כנפיהם של נושאים שונים ומשונים כגון ירושלים, מלחמת יום הכיפורים, סירת היסטורית וזכרונות ונוסטלגית, קשרים חברתיים בין ילד לבין מבוגרים מזורים וכו' וכו'. ניתן גם להשתעשע בהשוואות ולהסביר למי של מה בין גילויי הילדות והמלחמה ברומן האחרון של דוד שחר, "סוכן הירד מלכותו" לבין גלוייהם בנובי"ל זה, זאת, או מה בין גילויי הילדות בסיפורים של אהדים מבין בני דור תש"ח לבין גילויי הילדות בסיפוריהם של אהדים מבני דורו של ה"מספר יליד 1945. ניתן גם לערוך השוואה בין ספר זה לרומן רב היתודה של מארקס, "מאה שנות בדידות" וכו' וכו'. ואלם כל זה איננו העיקר. העיקר הוא בהצלחתו של המספר להפקיע את זכרונותיו מחוויות פרטיות ואישיות.

נוצות מאת חיים באר, עם עובד, 1979.

כיצד קרה ש"נוצות", ספרו הראשון בפרוזה של חיים באר, מעורר עניין בקרב קוראים רבים כל כך? הרי יש בספר בכדי לבשר על מפנה ייחודי בספרותנו? העתיד מחברו להיזות, "ספר של ספר אחד", או שספרו מבשר הפתעות מעניינות נוספות? שאלות אלו ואחרות התעוררו בי בסיום קריאתו ואנסה להשיב עליהן כאן.

זהו ספר כמעט "לכל המשפחה", מפני שירושלים ואנשיה היו ויהיו תמיד מאגר גדוש טיפוסים מזורים, שמקצתם מתגלים חלקית למדי בגובה הנות. למרכיבים רבים בסיפור יש מימד פיקאנט, אפילו סנסאציוני כמעט והם עוברים עידון ספרותי המגלה את מעשיהם הנסתרים של "הגיבורים" במתק שפתיים חינוכי. אין כאן אידיאליזציה של המציאות, אך גם לא חדירה מורכבת המסככת את הקוראים. ה"מספר אינו מתאר בעיקר את ילדותו העשוקה, כפי שנמצא בהרבה סיפוריילדות, אלא מעלה דמויות הן בקלעות לקומיות טעויות והתנסויות שונות. חיי ומותו האבסורדיים של מתקן עולם תמהוני בירושלים, הם בהחלט נושא מסקרן. אפשר לנסח זאת בכותרות אדומות: כיצד הופך הגיבור ליד מיהודי דתי אחד מרבים לנכדל מסביבתו הן באורח חיי המטורף והן באוטופיות השונות בהן הוא דבק? מה עושים קברנים מאקאברים כריקלין כדי לשעשע את לבם? איך נראו המתחים החברתיים בירושלים בשנות החמישים? מה משמעותי בחיי ה"גיבורים" כשהם מתוארים בסיפור אמנותי? יש משנה מצודד בפרשת הידיות בין המספר כגיבור לבין גיבור ילדו-תו. פרשת הידיות רוויית אנקידוטות משפחתיות וחברתיות שיש בהן עצב והומור, אירוניה ומימד פאתטי כאחד, המאירים את המוות, המתים והעבר באור כמעט סוריאליסטי וקומי. אלו יוצרים עניין בקוראים המחפשים מימד אנושי במציאות והיסטורית. מבחינה זאת יש משמעות לכך הן שהסיפור מוקדש להורי המספר והן למוטו של נח שטרן על "העבר הענק הנותן אור לתונו בסילוף". לפנינו אנקידוטות שונות בויקה למוות ולמציאות ה"אבסורדית".

סיפורים קצרים וחביבים אלו הם אולי מעין פליטונים אישיים, העוסקים במצבים חברתיים ו"קומיים" כגון הבדיות בחיים הממהרים לעבור בהזיות מגוחכות מול המוות, וכמו הקשרים המזורים בין ה"בירות" בזמן מוגדר. המספר מנסה להמחיש לא רק מקצת מהאיימה והשעשוע של מבוגרים וילדים מול המוות אלא גם את המתח בין הקיום הדתי לקיום החילוני ולהתבונן מנקודת מבט חילונית בעולם הססגוני של אנשים דתיים. ובעצם כל נסיון להדביק לגיבורים תגים, "דתיים" איננו תופש. אמנם מהתיאורים העוקצניים עשויים אנו ללמוד על התנגשויות